

Elżbieta Mirewska

Instytut Pracy Socjalnej

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Egzaminy potwierdzające kwalifikacje w zawodach społecznych. Nowa formuła uzyskiwania kwalifikacji zawodowych

Examination of formal qualifications in social professions. The new formula for obtaining professional qualifications

Abstract: The article discusses the current legal and organizational changes that currently take place in education' sector. The author presents the procedure for the professional exams in social professions.

Key words: vocational training, learning outcomes, qualifications, vocational exams.

W szkolnictwie zawodowym ostatnimi czasy następują liczne zmiany będące efektem przyjęcia europejskiej strategii uczenia się przez całe życie i mobilności zawodowej absolwentów szkół zawodowych w obrębie europejskich rynków pracy. W dużej mierze strategie te koncentrują się na poprawie jakości i efektywności kształcenia zawodowego oraz na podnoszeniu jego atrakcyjności. Osiągnięcie tych celów uwarunkowane jest licznymi działaniami obejmującymi aspekty prawne, organizacyjne i merytoryczne jakie przyjmuje na siebie system oświaty. W zakresie regulacji prawnych niedawno uaktualniona została przez Ministerstwo Edukacji Narodowej do potrzeb rynku pracy *Klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego* (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, Dz.U. z 2012r. Nr 0 poz. 7). W pracy dydaktycznej szkół zawodowych, placówek kształcenia

ustawicznego oraz kształcenia praktycznego, a także w innych podmiotach edukacyjnych wdrożono nową *Podstawę programową kształcenia w zawodach*. W organizacji egzaminów zewnętrznych przyjęto nową formułę przebiegu egzaminów zawodowych. Uznano w kształceniu zawodowym alternatywne pozaszkolne formy uzyskiwania i uzupełniania wiedzy jako równorzędne z formami szkolnymi.

Przeobrażenia w szkolnictwie zawodowym dostrzegalne są na rynku pracy zarówno wśród pracodawców jak i pracowników, których formalne kwalifikacje zostały zdobyte według poprzednio obowiązujących przepisów oświatowych i wedle starej procedury egzaminacyjnej. Niektórzy z pracodawców jak i pracowników w procesie zmian jakie nastąpiły w szkolnictwie zawodowym zostali zaproszeni przez ten system do pełnienia nowej roli, roli egzaminatora jak i współorganizatora egzaminu zawodowego w części praktycznej. Oznacza to włączenie przedstawicieli rynku pracy w proces przygotowania zawodowego przyszłych pracowników. Kierunek ten w polityce oświatowej znaczy dla pracodawców przygotowanie zawodowe i szkolenie kadr na potrzeby rynku pracy. Stwarza także okazję do szybkiej i sprawnej orientacji środowiska zawodowego w przebiegu procesu edukacji zawodowej i uznawalności kwalifikacji przy zatrudnianiu absolwentów na stanowiska pracy

Podstawowe zmiany w systemie kształcenia zawodowego

Kwalifikacje w zawodzie

Od 1 września 2012 (Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2011r. Nr 205 poz. 1206) kształcenie zawodowe prowadzą trzyletnie zasadnicze szkoły zawodowe, czteroletnie technika i szkoły policealne. Osoby dorosłe mogą uzupełnić i zdobyć wykształcenie korzystając z oferty szkoły podstawowej dla dorosłych (szósta klasa), trzyletniego gimnazjum dla dorosłych, trzechletniego liceum ogólnokształcącego dla dorosłych. Ważne jest, iż osoby dorosłe mogą zdobywać wykształcenie ogólne wraz z nabywaniem kwalifikacji zawodowych w systemie kursów kwalifikacyjnych, to jest w formule pozaszkolnej. Nowością w przyjętych zmianach w prawie oświatowym jest także wprowadzanie kwalifikacji w ramach niektórych zawodów. „Przez kwalifikację w zawodzie należy rozumieć wyodrębniony w danym zawodzie zestaw oczekiwanych efektów kształcenia, których osiągnięcie potwierdza świadectwo wydane przez okręgową komisję egzaminacyjną, po zdaniu egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie w zakresie jednej kwalifikacji” (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie asystent

osoby niepełnosprawnej, 2012, s. 1). Nabycie poszczególnych kwalifikacji w zawodzie możliwe jest albo w poszczególnych typach szkół wskazanych w rozporządzeniu (Rozporządzeni Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011r., w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, Dz.U. z 2012r. Nr 0 poz. 7) albo w systemie kwalifikacyjnych kursów zawodowych. Obowiązująca klasyfikacja zawodów zawiera 200 zawodów, w których wyodrębniono w sumie 252 kwalifikacje. Na niektóre zawody składają się trzy kwalifikacje, inne zawody mają dwie kwalifikacje, są też zawody jednokwalifikacyjne. Oznaczono je odpowiednio symbolami K1, K2, K3. W zawodach pomocowych takich jak: asystent osoby niepełnosprawnej, opiekuna osoby starszej, opiekun w domu pomocy społecznej, opiekunka środowiskowa przyporządkowano dla tych zawodów tylko jedną kwalifikację. Odpowiednio kwalifikacja dla asystenta osoby niepełnosprawnej to: K1 udzielanie pomocy i organizowanie wsparcia osobie niepełnosprawnej, kwalifikacja w zawodzie opiekuna osoby starszej to: K1 świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie starszej, kwalifikacja dla opiekuna w domu pomocy społecznej to: K1 świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie podopiecznej, kwalifikacja dla opiekunki środowiskowej to: K1 świadczenie usług opiekuńczych. W zawodach: asystent osoby niepełnosprawnej i opiekunka środowiskowa istnieje możliwość zdobycia wykształcenia w szkole lub drogą kwalifikacyjnych kursów zawodowych jeśli kursanci będą dysponować co najmniej średnim wykształceniem. Dla pozostałych dwóch zawodów z obszaru społecznego nauka możliwa jest tylko w systemie szkolnym.

Nowością jest również to, iż ustawodawca przyjmując Polską Klasyfikację Działalności (PKD) pogrupował kształcenie na osiem obszarów. Są to:

- A – obszar administracyjno-usługowy;
- B – obszar budowlany;
- E – obszar elektryczno-elektroniczny;
- M – obszar mechaniczny i górniczo-hutniczy;
- R – obszar rolniczo-leśny z ochroną środowiska;
- T – obszar turystyczno-gastronomiczny;
- Z – obszar medyczno –społeczny;
- S – obszar artystyczny.

To przyporządkowanie zawodów do danego obszaru ma między innymi pomóc w opracowywaniu i weryfikacji efektów kształcenia w perspektywie zawodów bliskoznacznych. Zawody pomocowe zostały ujęte w grupie zawodów medyczno-społecznych oznaczonych symbolem (Z).

Efekty kształcenia

Inna poważna zmiana wprowadzona w prawie oświatowym, to nowa podstawa programowa dla kształcenia zawodowego zogniskowana na osiągnięciu przez ucznia efektów kształcenia (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 lutego 2012r. w sprawie podstawy programowej w kształcenia w zawodach, Dz.U. 2012r. Nr 0 poz. 184). Zawiera ona cele kształcenia i treści nauczania zawarte w formie efektów. Dodatkowo precyzuje warunki realizacji kształcenia w danym zawodzie wyznaczając przy tym minimalną liczbę godzin kształcenia zawodowego oraz ustala katalog pomocy dydaktycznych i sprzętu jako podstawowego wyposażenia pracowni zawodowej. Dokument ten ustala także warunki uzyskiwania dodatkowych kwalifikacji. W strukturze podstawy programowej znajdują się trzy grupy efektów. Efekty wspólne dla wszystkich zawodów, efekty wspólne dla danego obszaru zawodów oraz efekty właściwe dla konkretnego zawodu. Efekty kształcenia wspólne dla wszystkich zawodów dotyczą problematyki: bezpieczeństwa i higieny pracy (BHP), podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej (PDG), języka obcego ukierunkowanego zawodowo (JOZ), kompetencji personalnych i społecznych (KPS), organizacji pracy małych zespołów (OMZ). Efekty kształcenia wspólne dla zawodów w ramach danego obszaru na przykład medyczno-społecznego, a w tym grupy zawodów społecznych typu: asystent osoby niepełnosprawnej, opiekun osoby starszej, opiekun w domu pomocy społecznej, opiekunka środowiskowa, obejmują dwadzieścia dwie umiejętności jakie w procesie kształcenia ma nabyć słuchacz. Przykładowo uczeń: określa istotę procesów psychicznych i ich rolę w życiu człowieka, charakteryzuje rozwój człowieka w różnych okresach życia, określa modele i funkcje rodziny, posługuje się językiem migowym itp. Trzecia grupa efektów kształcenia zakłada indywidualnie opracowane efekty dla poszczególnych zawodów. Dla zawodu asystent osoby niepełnosprawnej przyjęto cztery grupy efektów koncentrujących się wokół: organizowania pracy z osobą niepełnosprawną, wykonywania czynności opiekuńczych, aktywizowania osoby niepełnosprawnej do samodzielności życiowej, wspierania osoby niepełnosprawnej w trudnych sytuacjach życiowych. W zawodzie opiekun osoby starszej wyznaczono podobne efekty jednak koncentrujące się na innym kliencie pomocy i integracji społecznej to jest na osobie strasznej. Efekty zawierają zespół czynności takich jak: organizowanie prac opiekuńczo-wspierających u osoby starszej, wykonywanie czynności opiekuńczo-wspierających u osoby strasznej, aktywizowanie osoby strasznej do samodzielności, współpracy z podmiotami działającymi na rzecz osoby starszej. Dla

zawodu opiekun w domu pomocy społecznej przygotowano trzy grupy efektów: organizowanie prac opiekuńczo-wspierających u osoby podopiecznej, wykonywanie czynności opiekuńczo-wspierających u osoby podopiecznej, aktywizowanie osoby podopiecznej do samodzielności. Efekty kształcenia w zawodzie opiekunka środowiskowa obejmują zestaw wiedzy i umiejętności odnoszących się do: organizowania prac opiekuńczych, wykonywania czynności opiekuńczych i pielęgnacyjnych, aktywizowania osoby podopiecznej do samodzielności życiowej.

Egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie

Świadectwa a dyplomy potwierdzające kwalifikacje w zawodzie

Wymagania przyjęte w podstawie programowej kształcenia w zawodach są weryfikowane poprzez egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie. Nowy egzamin stanowi formę oceny stopnia opanowania wiedzy i umiejętności osoby zdającej w zakresie danej kwalifikacji, a nie w zawodzie. W odróżnieniu od starej formuły nowy egzamin nie sprawdza wiadomości i umiejętności odnoszących się do standardów wymagań egzaminacyjnych. Tak jak i poprzedni, obecny egzamin ma charakter zewnętrzny i przeprowadzany jest przez okręgową komisję egzaminacyjną, która wydaje świadectwo potwierdzające kwalifikacje w zawodzie w zakresie danej kwalifikacji. „Osoba, która zdała egzaminy z zakresu wszystkich kwalifikacji wyodrębnionych w danym zawodzie oraz posiada poziom wykształcenia wymagany dla danego zawodu, otrzymuje dyplom potwierdzający kwalifikacje w zawodzie” (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie asystent osoby niepełnosprawnej, 2012, s. 13). Oznacza to, że podmioty szkolące wydają tylko świadectwa ukończenia szkoły lub kursu.

Rola Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i okręgowej komisji egzaminacyjnej

Obowiązująca obecnie formuła egzaminu ma zapewnić obiektywną ocenę poziomu wiedzy i kompetencji osób zdających, wykorzystując do tego jednolite kryteria, oparte o jednakowe wymagania, a także stosowane jednolite procedury postępowania. Stąd opracowanie zadań egzaminacyjnych dla zdających oraz nadzór nad właściwym przebiegiem egzaminu realizują instytucje zewnętrzne. Są nimi Centralna Komisja Egzaminacyjna i osiem okręgowych komisji egzaminacyjnych (OKE) działających na obszarze całej Polski powołanych w 1999r. przez Ministra Edukacji Narodowej. W ich imieniu certyfikowani egzaminatorzy zewnętrzni wpisani do ewidencji egzaminatorów przeprowadzają i oceniają egzaminy.

Egzamin zawodowy obejmuje swoim „zakresem tematycznym kwalifikację czyli liczba egzaminów w danym zawodzie jest zależna od liczby kwalifikacji wyodrębnionych w podstawie programowej kształcenia w zawodach. W praktyce to może być jeden, dwa lub trzy egzaminy w danym zawodzie” (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie asystent osoby niepełnosprawnej, 2012, s. 1). W przypadku zawodów społecznych omawianych w niniejszym artykule egzamin jest jeden gdyż w tych zawodach przewidziano tylko jedną kwalifikację.

Struktura egzaminu zawodowego

Egzamin zawodowy składa się z części pisemnej i części praktycznej. Część pisemna ma formę testu pisemnego i może być przeprowadzona z wykorzystaniem elektronicznego systemu przeprowadzania egzaminu zawodowego (tryb on-line –poprzez połączenie z okręgową komisją egzaminacyjną) lub w sposób tradycyjny z wykorzystaniem arkuszy egzaminacyjnych i kart odpowiedzi. Każda osoba zdająca pracuje przy indywidualnym stanowisku egzaminacyjnym upoważnionej prze OKE szkole lub placówce. Dla różnych kwalifikacji zawodowych wyznaczono różny czas trwania egzaminu. Może on być ustalony w przedziale czasowym od 45 do 90 minut. W zawodach społecznych egzamin pisemny trwa 60 minut. Zdający ma odpowiedzieć na 40 pytań. Pytania mają charakter zamknięty. Do każdego z pytań przygotowano cztery odpowiedzi wielokrotnego wyboru. Zdający wybiera jedną prawidłową odpowiedź (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie asystent osoby niepełnosprawnej, 2012, s. 5–10). Natomiast część praktyczna egzaminu polega na wykonaniu testu praktycznego. W zależności od kwalifikacji zawodowej test praktyczny może mieć tylko formułę zadania egzaminacyjnego zawartego w arkuszu egzaminacyjnym lub dodatkowo poszerzony jest on o wykonanie konkretnych czynności na stanowisku egzaminacyjnym wyposażonym w odpowiedni sprzęt właściwy dla danego zawodu. Rezultatem wykonania testu praktycznego może być wyrób, usługa, dokumentacja lub kombinacja wskazanych rezultatów. W przypadku zawodu asystenta osoby niepełnosprawnej rezultatem wykonania testu praktycznego może być opracowany wykaz potrzeb podopiecznego i celów pracy asystenta z podopiecznym. W zawodzie opiekunka środowiskowa oceniać można na przykład opracowany przez zdającego tygodniowy jadłospis dla podopiecznego z uwzględnieniem zasad racjonalnego odżywiania. W części drugiej egzaminu praktycznego poświęconej wykonaniu zadania egzaminator obserwuje i ocenia jakość osiągniętego przez zdającego rezultatu pośredniego i końcowego

wykonywanego zadania oraz przebieg samego wykonania. Kryteria tej oceny opierają się na określonych w zadaniu egzaminacyjnym przez Centralną Komisję Egzaminacyjną wymaganiach. Mogą to być takie czynności jak: przebieg wykonania toalety porannej, organizacja stanowiska pracy, zmiana opatrunku, przygotowanie posiłku. Podczas wykonywania przez zdającego zadania egzaminator zwraca uwagę na elementy związane z warsztatem pracy, w tym stopień przestrzegania przez zdającego przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, stopień zgodności zastosowania metod, technik i narzędzi pracy z poleceniami wskazanymi w zadaniu egzaminacyjnym.

Jeden egzaminator podczas jednej sesji egzaminacyjnej – w przypadku zawodów społecznych to jest 180 minut ocenia nie więcej niż 6 zdających obecnych na sali egzaminacyjnej. Sale egzaminacyjne mogą się mieścić w szkole, w placówce kształcenia ustawicznego, kształcenia praktycznego, w ośrodkach dokształcania i doskonalenia zawodowego lub u pracodawcy, niemniej wszystkie te miejsca wskazane do przeprowadzenia egzaminu praktycznego muszą mieć akredytację okręgowej komisji egzaminacyjnej.

Uznawalność egzaminu

Egzamin uznaje się za zdany jeśli zdający w części pisemnej poprawnie określił minimum 20 pytań to jest uzyskał co najmniej 50% punktów. Poprawność odpowiedzi stwierdza okręgowa komisja egzaminacyjna na podstawie dostarczonych i zakodowanych jej arkuszy egzaminacyjnych (tzw. elektroniczny odczyt karty odpowiedzi). Natomiast w części praktycznej uznaje się egzamin jeśli zdający uzyskał co najmniej 75% punktów jakie są możliwe do jego uzyskania (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie asystent osoby niepełnosprawnej, 2012, s. 11). Przebieg egzaminu praktycznego ocenia egzaminator wyznaczony przez kierownika ośrodka egzaminacyjnego spośród egzaminatorów wpisanych do ewidencji egzaminatorów OKE. Wynik egzaminu ustala okręgowa komisja egzaminacyjna na liczby punktów wpisanych przez egzaminatora. Decyzja OKE jest ostateczna i nie podlega procedurze odwołania.

Uprawnieni do zdawania egzaminu zawodowego

Według nowej procedury do tego egzaminu mogą przystąpić uczniowie/ słuchacze szkół prowadzących kształcenie zawodowe, absolwenci tych szkół oraz osoby, które ukończyły kurs kwalifikacyjny (np. asystent osoby niepełnosprawnej lub opiekunka środowiskowa), a także osoby dorosłe w trybie egzaminów eksternistycznych posiadających co najmniej 2-letnie doświadczenie zawodowe. Do

egzaminu zawodowego mogą także przystąpić osoby dysponujące świadectwami szkolnymi uzyskanymi za granicą, które zostały uznane jako świadectwa równorzędne ze świadectwami polskich szkół (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie asystent osoby niepełnosprawnej, 2012, s. 3). Osoby zainteresowane przystąpieniem do egzaminu powinny złożyć wniosek – deklarację wraz załącznikami. W przypadku słuchacza danej szkoły deklaracja powinna być złożona u dyrektora macierzystej szkoły. W przypadku absolwentów lub kursantów kursów kwalifikacyjnych deklarację należy złożyć u dyrektora okręgowej komisji egzaminacyjnej.

Termin zdawania egzaminów

Ważną zmianą w przebiegu procesu egzaminacyjnego jest możliwość organizowania egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie na każdym etapie: w trakcie roku szkolnego, a także po jego zakończeniu lub po zakończeniu kształcenia w danej kwalifikacji. Zakłada się, że do 2017 roku będą wygaszane procedury przeprowadzania egzaminów na starych zasadach. W przypadku zawodów z obszaru społecznego w roku 2015 obowiązywać będą nowe formuły egzaminacyjne dla wszystkich kwalifikacji, w tym społecznym obszarze.

Specyfika kształcenia zawodowego oraz przeprowadzania egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodach z obszaru społecznego

W grupie zawodów określonych jako obszar społeczny znajduje się średni personel objęty symbolem 341. Do niego przyporządkowano: zawód asystenta osoby niepełnosprawnej (symbol 341201), opiekuna osoby starszej (symbol 341202), opiekuna w domu pomocy społecznej (symbol 341203), opiekunkę środowiskową (symbol 341204). Są to zawody posiadające jedną kwalifikację co oznacza, że zdający egzamin zawodowy po zdaniu jednego tylko egzaminu otrzymują od Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej dyplom potwierdzający ich kwalifikacje w zawodzie.

Zawód asystent osoby niepełnosprawnej

Absolwent szkoły przygotowującej do zawodu asystenta osoby niepełnosprawnej o jednorocznym cyklu kształcenia w szkole policealnej lub absolwent kwalifikacyjnych kursów zawodowych powinien posiadać umiejętności zawodowe w zakresie wsparcia osoby niepełnosprawnej w korzystaniu przez nią z kompleksowej rehabilitacji medycznej, społecznej i zawodowej. Powinien ponadto

świadczyc wobec osoby niepełnosprawnej pomoc i wsparcie w zakresie czynności higieniczno-pielęgnacyjnych, czynności prowadzenia gospodarstwa domowego, działań na rzecz integracji ze środowiskiem. Wsparcie asystenta powinno się koncentrować na działaniach zmierzających do życiowego usamodzielnienia osoby niepełnosprawnej. Przyjęta kwalifikacja dla tego zawodu to: *Z..8 Udzielanie pomocy i organizowanie wsparcia osobie niepełnosprawnej*. Kwalifikacja ta weryfikowana jest na egzaminie zawodowym poprzez dobór pytań do konkretnego katalogu umiejętności odzwierciedlającego efekty kształcenia. Przykładowo w efektach badających organizowanie pracy z osobą niepełnosprawną można badać takie umiejętności zdającego jak: „zdający rozpoznaje objawy chorobowe u osoby niepełnosprawnej ze strony szczególnych układów i narządów” (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie. Asystent osoby niepełnosprawnej, moduł 3, 2012, s. 1). Poniżej wskazano przykładowy zestaw pytań egzaminacyjnych (zawarty w informatorze) który bada te efekty. Pytanie:

„Podwyższona aktywność, pobudzenie psychoruchowe, zawyżona samoocena, zaburzenia snu, wielomówność to charakterystyczne objawy

- A) stanu maniakalnego*
- B) nerwicy histerycznej*
- C) zaburzeń osobowości*
- D) schizofrenii rezydualnej*

Poprawna odpowiedź A”.

W części praktycznej egzaminu zdający zapoznaje się z opisem indywidualnego przypadku i na przykład ma zaplanować formy i sposoby realizacji wsparcia społecznego dla osoby niepełnosprawnej, wykorzystując do tego zamieszczoną w zadaniu dokumentację. A następnie na fantomie – przy łóżku osoby niepełnosprawnej ma wykonać mycie głowy. W tym przypadku ocenie podlegać będą:

- formy i sposoby wsparcia dla osoby niepełnosprawnej – rezultat 1;
- wniosek o dofinansowanie ze środków PEFRON zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny i materiały pomocnicze – rezultat 2;
- przebieg zabiegu mycia głowy podopiecznej – rezultat 3.

Do oceny tej części egzaminu mogą być wykorzystane takie kryteria jak:

- poprawność wykonania zabiegu mycia głowy;
- poprawność wyboru form i sposobów wsparcia społecznego dla podopiecznej;
- poprawność wypełnienia wniosku o dofinansowanie ze środków PEFRON zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny i materiały pomocnicze;

- zgodność rozpoznanych niepełnosprawności i ich stanu ze stanem faktycznym;
- poprawność obliczania dochodów;
- zgodność wnioskowanego sprzętu rehabilitacyjnego ze stanem podopiecznej;
- przestrzeganie zasad organizacji pracy i bhp (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie. Asystent osoby niepełnosprawnej, moduł 10, 2012, s.1).

Zawód opiekun osoby starszej

Absolwent szkoły przygotowującej do zawodu opiekuna osoby starszej o dwu letnim cyklu kształcenia w szkole policealnej powinien posiadać umiejętności zawodowe w zakresie diagnozowania możliwości i ograniczeń osoby starszej w jej codziennym funkcjonowaniu. Powinien także umieć identyfikować relacje osoby starszej z jej najbliższą rodziną i z najbliższym środowiskiem. W pracy socjalno-opiekuńczej z podopieczną osobą starszą opiekun powinien umieć prawidłowo i skutecznie wykorzystać jej zasoby indywidualne oraz środowiskowe dobierając właściwie metody, techniki, narzędzia, a także formy realizacji działań opiekuńczo-wspierających i aktywizujących. W razie zaistnienia potrzeby opiekun powinien fachowo udzielać wsparcia emocjonalnego osobie starszej jak również umieć profesjonalnie współpracować z instytucjami ze środowiska lokalnego. Przyjęta kwalifikacja dla tego zawodu to: *Z.7 Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie starszej*. Poniżej zawarto przykładowy zestaw pytań zaczerpnięty z informatora o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun osoby starszej. Prezentowany poniżej zestaw odnosi się do umiejętności rozpoznawania warunków życia osoby starszej, a w szczególności precyzuje iż uczeń: „rozpoznaje i klasyfikuje potrzeby opiekuńcze osoby starszej, rozpoznaje sytuację społeczną oraz warunki życia osoby starszej, rozpoznaje potrzeby zapewnienia higieny osoby starszej. Przykładowe zadanie.

„Starsze małżeństwo utrzymuje się z najniższych emerytur, które wystarczają na opłaty za mieszkanie i jedzenie. Brakuje finansów na leki. Stwierdzając ten fakt, opiekun rozpoznał trudną sytuację

- A) zdrowotną
- B) materialną
- C) społeczną
- D) mieszkaniową

Prawidłowa odpowiedź: B (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun osoby starszej, moduł 13, 2012, s. 1).

W części praktycznej zdający otrzymuje opis przypadku i na przykład polecenie opracowania planu opieki długoterminowej według załączonej karty oceny sytuacji wraz z wykonaniem okładu na prawe kolano na fantomie do nauki umiejętności pielęgnacyjno-higienicznych. „W tym poleceniu egzaminator oceniać może

- przebieg zabiegu wykonania okładu;
- kartę oceny sytuacji zdrowotnej – rezultat ;
- plan opieki długoterminowej – rezultat 2.

Kryteria oceniania wykonania zadania praktycznego będą uwzględniać:

- prawidłowość wykonania zabiegu wykonania okładu;
- poprawność wypełnienia karty oceny sytuacji;
- poprawność dokonania oceny sytuacji zdrowotnej;
- poprawność wypełnienia planu opieki długoterminowej;
- poprawność rozpoznawania problemów osoby podopiecznej;
- zgodność zaplanowanych działań z rozpoznanymi problemami;
- zgodność wykonania zabiegu wykonania okładu z algorytmem postępowania i procedurami;
- przestrzeganie zasad organizacji pracy i przepisów bhp” (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun osoby starszej, moduł 2, 2012, s. 3).

Zawód opiekun w domu pomocy społecznej

Absolwent szkoły przygotowującej do zawodu opiekun w domu pomocy społecznej o dwu letnim cyklu kształcenia w szkole policealnej powinien dysponować umiejętnościami w zakresie diagnozowania stanu fizycznego, psychicznego i społecznego osoby podopiecznej. Oczekuje się od niego, także sprawnego posługiwania się umiejętnościami opracowywania indywidualnego wsparcia dla osoby podopiecznej uwzględniającego poziom możliwości psychofizycznych podopiecznego i możliwości instytucji opiekuńczej. Absolwent powinien także wykazać się kompetencjami w zakresie sprawowania opieki i wsparcia nad osobą zależną. Dodatkowo powinien umieć motywować osoby podopieczne do codziennej aktywności życiowej, w tym do korzystania z różnych czynnych form spędzania czasu wolnego. Praca opiekuna osoby starszej w dużym zakresie opiera się na pracy zespołowej stąd absolwent szkoły zawodowej ma przejawiać duże umiejętności pracy w zespole interdyscyplinarnym (Informator o egzaminie

potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun w domu pomocy społecznej, moduł 2, 2012, s.1): Przyjęta dla tego zawodu kwalifikacja to: Z.6. *Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie podopiecznej*. Weryfikowanie tej kwalifikacji możliwe jest na przykład poprzez umiejętności ujęte w bloku: „rozpoznaje potrzeby i problemy osoby podopiecznej a w szczególności rozpoznaje potrzeby opiekuńcze osoby podopiecznej, rozpoznaje sytuację społeczną oraz warunki życia osoby podopiecznej, rozpoznaje potrzeby zapewnienia higieny osobistej osoby podopiecznej. Przykładowe zadanie dla tych umiejętności wskazane w informatorze to:

„Niedożywiony 25-cio latek, bezdomny, rozwodnik, został przyjęty do domu pomocy społecznej dla osób przewlekle chorych. Która informacja stanowi problem opiekuńczy dla opiekuna

- A) Choroba psychiczna
- B) Niedożywiony
- C) Bezdomny
- D) Alkoholik

Prawidłowa odpowiedź: A” (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun w domu pomocy społecznej, moduł 2, 2012, s. 2).

W części praktycznej egzaminu zawodowego podobnie jak w poprzednich prezentowanych zawodach społecznych zdający otrzymuje opis indywidualnego przypadku wraz z poleceniem wypełnienia załączonej karty oceny sytuacji osoby podopiecznej. Dodatkowo otrzymuje polecenie wykonania na fantomie do nauki umiejętności higienicznych zabiegu zmiany bielizny pościelowej. Ocenie egzaminatora podlegać będzie:

- przebieg zabiegu;
- zmieniona bielizna pościelowa – rezultat 1;
- karta oceny sytuacji życiowej, plan opieki długoterminowej – rezultat 3.

Kryteria oceniania wykonania zadania praktycznego między innymi mogą uwzględniać:

- poprawność wykonania zabiegu zmiany bielizny pościelowej;
- jakość zmienionej bielizny pościelowej;
- poprawność wypełnienia karty oceny sytuacji życiowej;
- poprawność wypełnienia planu opieki długoterminowej;
- przestrzeganie zasad organizacji pracy i przepisów bhp (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun w domu pomocy społecznej, moduł 2, 2012, s. 2).

Zawód opiekunka środowiskowa

Absolwent szkoły przygotowującej do zawodu opiekunka środowiskowa o jednorocznym cyklu kształcenia w szkole policealnej lub absolwent kwalifikacyjnych kursów zawodowych powinien być wyposażony w kompetencje umożliwiające mu realizację zadań związanych zorganizowaniem opieki i wsparcia społecznego dla osoby podopiecznej. Absolwent powinien umieć świadczyć fachową pomoc w prowadzeniu gospodarstwa domowego, skutecznie motywować osobę podopieczną do aktywności i samodzielności i zaradności życiowej. Przyjęta kwalifikacja w tym zawodzie to: *Z5 Świadczenie usług opiekuńczych*. Przykładowa umiejętność sprawdzająca kompetencje w ramach wskazanej kwalifikacji to: „dobiera metody, techniki i narzędzia pracy do realizacji zaplanowanych działań opiekuńczych. W szczególności planuje metody i techniki pracy opiekuńczej, dobiera narzędzia do realizacji zaplanowanych działań. Przykładowe zadanie:

„Najlepszą metodą poprawiania relacji społecznych dla 20-letniego podopiecznego z porażeniem kończyn dolnych i narządów jamy brzusznej po wypadku komunikacyjnym, stale przebywającego w łóżku będzie:

- A) pisanie listów
- B) oglądanie telewizji
- C) surfowanie po Internecie
- D) prowadzenie rozmów przez Skype'a

Poprawna odpowiedź: D” (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun w domu pomocy społecznej, moduł 3, 2012, s. 7).

W części egzaminu praktycznego zdający standardowo otrzymuje do analizy przypadek na podstawie, którego projektuje na przykład działania aktywizujące podopiecznego w okresie tygodnia pracy oraz na fantomie do nauki umiejętności pielęgnacyjno-higienicznych ma wykonać wymianę worka stomijnego.

„Ocenie podlegać będzie między innymi:

- przebieg wymiany worka stomijnego;
- plan aktywizacji podopiecznego – rezultat 1;
- wymieniony worek stomijny – rezultat 2.

Kryteria oceniania wykonania zadania praktycznego mogą uwzględniać:

- poprawność opracowanego planu aktywizacji;
- zgodność wymiany worka stomijnego z algorytmem postępowania i procedurami;
- przestrzeganie zasad organizacji pracy i przepisów bhp” (Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun w domu pomocy społecznej, moduł 3, 2012, s. 7).

Tabela 1. Minimalna liczba godzin kształcenia zawodowego dla zawodów społecznych z obszaru medyczno-społecznego

Zawód	Efekty kształcenia w zawodzie	Minimalna ilość godzin dot. realizacji efektów kształcenia dla zawodu	Minimalna ilość godzin dla realizacji efektów z obszaru wspólnego dla wszystkich zawodów i wspólnych dla obszaru medyczno-społecznego
asystent osoby niepełnosprawnej, cykl roczny (symbol 341201)	Z.8 Udzielanie pomocy i organizowanie wsparcia osobie niepełnosprawnej	350 godzin	210 godzin
opiekun osoby starszej, cykl dwuletni (symbol 341202)	Z.7 Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie starszej	1000 godzin	240 godzin
opiekun w domu pomocy społecznej, cykl dwuletni (symbol 341203)	Z.6 Świadczenie usług opiekuńczo-wspierających osobie podopiecznej	1000 godzin	240 godzin
opiekunka środowiskowa, cykl roczny (symbol 341204)	Z.5 Świadczenie usług opiekuńczych	350 godzin	210 godzin

Opracowanie własne w oparciu o podstawy programowe kształcenia w zawodach: zawod asystent osoby niepełnosprawnej (symbol 341201), opiekun osoby starszej (symbol 341202), opiekun w domu pomocy społecznej (symbol 341203), opiekunka środowiskowa (symbol 341204).

Zakończenie

W zmodernizowanym systemie kształcenia zawodowego kładzie się duży nacisk na przygotowanie zarówno młodego pokolenia jak i osób będących w wieku produkcyjnym do wymogów współczesnego świata, do potrzeb ciągle zmieniającego się rynku pracy i oczekiwań pracodawców. Przede wszystkim młode pokolenie powinno mieć świadomość że ich przyszłe życie zawodowe i osobiste zależeć będzie od ich mobilności zawodowej, gotowości do uczenia się przez całe życie, do podejmowania wysiłków zmierzających do przeciwdziałania wielu formom wykluczenia społecznego. Jedną z metod, która może zapewnić odpowiednią jakość ich życia i integrację społeczną oraz zawodową jest edukacja związana z ciągłym podnoszeniem kwalifikacji zawodowych, kształtujących nowe kompetencje społeczne i personalne.

Świadomość ta bliska powinna być wielu absolwentom społecznych i medycznych kierunków studiów magisterskich i licencjackich ale także absolwentom licznych szkół zawodowych ukierunkowanych na pracę z drugim człowiekiem. W obliczu rodzącej się perspektywy starzejącego się społeczeństwa, a tym samym wzrostu poziomu niepełnosprawności na realizatorach usług socjalnych i medycznych nakłada się zadanie inicjowania nowych rozwiązań dbających o społeczne potrzeby i społeczną jakość życia grup zagrożonych marginalizacją. Dla instytucji pomocy społecznej i pracy socjalnej profesjonalne, fachowe przygotowanie zawodowe absolwentów zawodów społecznych umocowanych na poziomie średniego wykształcenia zawodowego ma kluczowe znaczenie. Pracownicy socjalni pracując w środowisku z przedstawicielami zawodów pomocowych/socjalnych zyskują dodatkowego sojusznika. Ich wysoki poziom profesjonalizmu może wspierać liczne rodziny z wychodzenia z trudnych, kryzysowych sytuacji. I tak jak pisze J. Matejek „Praca z rodziną bez wątpienia należy do trudnych i niejednokrotnie skomplikowanych działań. Wymaga ogromnej wiedzy, doświadczenia, delikatności i rozwagi w proponowanych działaniach. Każde zjawisko, każdy przypadek wymaga indywidualnego podejścia i profesjonalnej pomocy. Zatem wykonywanie zawodu pracownika socjalnego zobowiązuje osoby pełniące go do wysokiej klasy profesjonalizmu, właściwego wykształcenia, wymaga także pewnych cech osobowości, kierowania się stałymi wartościami oraz przestrzegania ich.” (2007, s. 56).

Bibliografia:

- Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie asystent osoby niepełnosprawnej, Warszawa 2012.
- Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun osoby starszej, Warszawa 2012.
- Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekun w domu pomocy społecznej, Warszawa 2012.
- Informator o egzaminie potwierdzającym kwalifikacje w zawodzie opiekunka środowiskowa, Warszawa 2012.
- Matejek J., *Pracownik socjalny wobec problemów współczesnej rodziny*, w: *Rodzina jako środowisko pracy socjalnej. Teoria i praktyka*, Matyjas B., Biała J. (red.), Kielce 2007.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. (Dz.U. 2012 nr 0 poz. 7).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7. lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych. (Dz.U. 2012 poz. 204).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz.U. 2012 poz. 186).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 lutego 2012 r. w sprawie podstawy programowej w kształcenia w zawodach (Dz.U. 2012 poz. 184).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie egzaminów eksternistycznych. (Dz.U. 2012 poz. 188).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 marca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych. (Dz.U. 2012 poz. 262).
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011r. Nr 205 poz. 1206).
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela. Tekst ujednolicony (Dz.U. 1982, Nr 3 poz.19).